

С Т А Н О В И Щ Е

от доцент д-р Димитър Янков Димитров
за дисертационния труд на **Калина Венелинова Крумова**

на тема

„ВЛИЯНИЕ НА СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧНИ ФАКТОРИ ВЪРХУ РИСКОВОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ВОДАЧИТЕ НА МПС В БЪЛГАРИЯ“

представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, в
област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, по
професионално направление 3.2. „Психология“,
докторска програма „Социална психология“

Становището е възложено съгласно Протокол № 1 / 23.01.2020 г. от заседанието на Научно жури, назначено със Заповед № РД-6-08 / 15.01.2020 г. на Директора на ИИНЧ. За разработване на становището ми бяха предоставени дисертационния труд и автореферата към него, копия на публикациите по темата на дисертационния труд, както и документи свързани с обучението на докторанта. Представените документи показват, че докторант **Калина Крумова** е изпълнила успешно всички предвидени дейности в индивидуалния учебен план за целия срок на докторантурата и е преминала успешно през необходимата процедура за допускане до защита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ съгласно Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ (ППЗРАСРБ), Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Българската академия на науките (БАН) и Правилника за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките“ в ИИНЧ – БАН.

Темата на дисертационния труд е посветена на изследване на влиянието на социалнопсихологичните фактори върху рисковото поведение на водачите на моторно-превозни средства (МПС) в България. Безспорно, проблемът за изучаването и установяването на актуалните предпоставки за възникване на пътнотранспортни произшествия (ПТП) е изключително актуален и значим за съвременното ни общество, с оглед познаване на измеренията, състоянието, ефектите и потенциалните възможности пред институциите, институтите, организациите и отделната личност. Той става още по значим, когато в последствие следва да се формулират и конкретни предложения за ограничаване на пагубните им ефекти в нашето ежедневие. Погледът върху него, както в строго научен, така и в чисто практико-приложен аспект е предопределен от значението на проблема като част от живота на нашия съвременник - елемент от социалнопсихологическата реалност с преки ефекти върху живота ни като

граждани.

Приемам, че темата за влиянието на социалнопсихологичните фактори върху рисковото поведение на водачите на МПС в България съответства на основното съдържание на представения за отзив дисертационен труд и автореферат. В структурно отношение дисертационния труд следва добрите практики като модел за разработване на научно изследване в професионално направление 3.2. „Психология“. В първа глава е направен обзор на съвременните изследвания в сферата на транспортната психология, а във втора глава е представена постановката, дизайна на емпиричното изследване, следвани от анализ и интерпретация на получените резултатите.

Дисертационното изследване е представено на 168 страници, от които библиография 20 страници, както и 7 страници приложения. Данните от емпиричното изследване са адекватно представени и онагледени чрез 37 таблици и 18 графики. Цитираните литературни източници са 273 от които 15 на кирилица, 254 на латиница, а 4 са източниците от интернет, три от които при проверка се оказаха достъпни. Те включват относими към темата изследвания, отчасти български и най-вече чуждестранни по проблема за пътната безопасност през последните 20 години. В тази връзка и обобщението ми по отношение на структурата, обемът, посочената библиография и оформлението на дисертационния труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ отговарят на приетите съвременни изследователски практики в професионално направление „Психология“. Мога да приема, че е налице баланс между обема (като структура, съдържание и аргументация) при представяне на теоретичния обзор на изследвания проблем от една страна и постановката на дисертационното емпирично изследване, съвместно с анализа на резултатите от него от друга. В краткото и съдържателно въведение е обоснована научната актуалност на проблема и степента му на разработеност в научната литература.

В първа глава е направен кратък анализ на някои теоретични възгледи имащи отношение към риска и рисковото поведение на пътя (напр. теорията на хомеостазата и риска, теорията за рисковото поведение, моделът на йерархичния риск), като акцентът е поставен върху системата характеристики – *личностни, когнитивни, ситуационни, социални и физическа среда* залегнали в съвременните изследвания в транспортната психология. Втората част на теоретичния обзор е посветен на рисковото поведение на пътя. Систематизирани са нагласите, поведението и факторите с ефект върху рисковото шофиране. Фокусът е поставен върху социалните фактори, обуславящи рисковото поведение, решение, което е в съответствие с предмета на дисертационната тема и емпиричното изследване.

Това е позволило да бъде напълно обоснован и авторския подход във втора глава – по отношение на издигнатата постановка на емпиричното изследване и получените резултати. Конкретно – в постановката коректно са формулирани целта, работната теза, задачите, хипотезите и дизайна на изследването. Следва да се отбележи предложеният удачен и графично сполучливо онагледен модел на изследване. Там са видими заложените взаимовръзки и посоката на влияние върху рисковото поведение на пътя.

Седемте издигнати хипотези е направен опит да бъдат верифицирани посредством седем коректно зададени изследователски задачи. Ползваният статистически пакет, подобрите статистически процедури, ползвания инструментариум за самооценка, процедурата и обработката на данните, характеристиката на извадката от участници, представяне на първичните данните и т.н. са коректни. В съдържателно отношение емпиричните данни са описани според общоприетите стандарти за публикуване на психологически емпирични изследвания, които в последствие благоприятстват техния анализ.

Емпиричните данни са анализирани в последната част на втора глава в стройна логическа схема, подчинена на заложения модел на изследване, в съответствие и със заложените изследователски задачи. Това е позволило да се открият много добре установените закономерности и да се направи обобщение на най-важните зависимости. Приятно впечатление прави пълният и задълбочен отчет при верифицирането на заложените хипотези. Публикуваните изводи могат да бъдат приети за логично следствие на представените данни и произтеклия анализ.

В същото време по отношение на бъдещите научни изследвания на докторанта бих препоръчал включването и на допълнителни признак фактори свързани с националните културни различия (властовата дистанция, идентичност, психологически пол, потребност от структура, както и допълнителни индикатори като локализацията на контрола, самооценката и др.), които да допълнят картината на социалнопсихологичните характеристики, оказващи влияние върху рисковото поведение на водачите в България.

Резултатите от емпиричното изследване по темата на дисертационния труд са коректно представени пред научната общност на психолозите и специалистите в областта на транспортната психология с пет научни публикации - доклади на авторитетни национални и международни форуми през периода 2018 – 2019 година, от които три са самостоятелни, а две в съавторство, представляващи четири доклада и една статия на английски език в специализирано представително национално списание. Този факт може да се приеме за показател, по който да се оцени задълбочения научен интерес на докторанта, както и да се направи заключението, че заявените научни приноси в дисертационния труд са лично нейно дело.

Смятам, че дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати за влиянието на определени социалнопсихологични фактори при рисковото поведение на водачите на МПС, които са

оригинални научни приноси, лично дело на докторанта, както претендира в дисертационния труд. Авторефератът към дисертационния труд вярно и точно отразява неговото съдържание и получените резултати и напълно изпълнява функциите си съгласно ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ.

Представеният дисертационен труд показва, че Калина Венелинова Крумова притежава необходимата теоретична подготовка, съчетана с отлична методологическа подготовка за планиране и провеждане на самостоятелни емпирични изследвания в областта на психологията и коректно анализиране на резултатите от тях.

Цялостната оценка на дисертационния труд дава основание да се направи заключението, че той отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в БАН и Правилника за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките“ в ИИНЧ – БАН за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Въз основа на положителните ми оценки за дисертационното изследване, демонстрираната висока методологическа подготовка на докторанта и безспорните научни приноси, предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват Калина Венелинова Крумова да придобие образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление „Психология“, докторска програма „Социална психология“.

София, 10.02.2020 г.

доцент д-р Д. Димитров